

תוכן עניינים

4	מבוא
6	פרק א: מה הם רגשות: רגשות, רציונל ומה שביניהם
6	התיאוריה הפרספטואלית והתיאוריה השיפוטית
	שיפוט מוסרי של רגשות 8
	הדבקה רגשית 8
	ההלימות הרגשית ורגשות "בלתי-נכון" 10
12	פרק ב: הרגשות בכדור רגל: כדורגל כמעבדה לרגשות
	רגשות הכעס והשנאה בכדורגל 12
	רגשות האקסטזה והשמחה בכדורגל 13
16	סוף דבר
	דיון 16
	סיכום 17
19	ביבליוגרפיה

מבוא

עבודה זו תתעמק באמצעות הספרות המחקרית בשלוש שאלות הניזונות האחת מהשניה: 1. איזו מטרה משרתים הרגשות המתעוררים בקרב אוהדי קבוצת כדורגל בזמן משחק כנגד קבוצה יריבה – או באופן כללי כלפי "קבוצת הבית" שלהם? 2. האם רגשות אלו מתואמים עם ההקשר בו הם מתעוררים? 3. איזו רמה של מודעות ובקרה עצמית קיימת בקרב אלו המרגישים אותם – כלפי הרגשות עצמם? כדי לברר שאלות אלו אבצע מהלך שהנו כמו מסע בעל שלוש תחות מרכזיות: בפרק הראשון אבדוק מה הן רגשות ומה המשמעות של רגש הולם או לא הולם, בפרק השני אציג את הרגשות המרכזיים שמעורר משחק הכדור רגל ואציג את התפקיד של הרגשות בכדור רגל ואת ההלימות של רגשות אלו להקשר שבו הם מופיעים. על רקע הפרק השני אוכל לדון, בפרק השלישי והמסיים, בשלוש השאלות שהצגתי ולהציג להן תשובות מורכבות שישקפו את המקום שלל ההיבטים של התופעה של רגשות קיצוניים בתוך משחק הכדור רגל.

בתחילתו של המסע המחקרי של העבודה אצלול לקרקעית - אל המקור שממנו הרגשות נובעים ושואבים את כוחם. מהכיוון שרגש כשלעצמו הוא דבר מורכב, הגיוני להניח שהסיבות לקיומו ולצורות בהן הוא מוצא את ביטויו, מסתעפות לכמה וכמה כיוונים. אחרי שנבחן את השבילים השונים של הרגשות נוכל לראות כיצד הם מתחברים לעולם הכדורגל שבו מקבלות הרגשות עוצמות מיוחדות. באופן כללי סיטואציות חברתיות-המוניות כגון משחק כדורגל ואהדת מועדון ספציפי, הן קטליזטור רגשי המחולל קטרזיס אשר נראה כי גברים באופן במיוחד זקוקים לו – אך הצורך אינו פוסח גם על נשים. מנעד הרגשות ה"אפשריים" בקונטקסט של משחק כדורגל הוא מאוד ספציפי ונוטה לקיצוניות: משחקי כדורגל הם סוג של מקדש מודרני בו ניתן לחזות ב'פלא': גברים בוכים – ועוד בפומבי, אבל עושים זאת יחד ומסיבה "ראויה". אני אתמקד בשני קצוות של מנעד קיצוני זה של רגשות – מצד אחד רגשות קיצוניים של שנאה ומצד שני רגשות קיצוניים של אקסטזה ושמחה.

ניתן לקשור את העוצמה הרגשית הגדולה באצטדיוני למה שמכנים לעיתים כ"המצב הפוסט מודרני". בעולם פוסט-מודרני "כל אחד יכול להיות מי ומה שהוא רוצה", ללא מחויבות ליאמת אחת' כלשהי. מצב זה יכול להוביל, לצד החופש הגדול להיות "מי שאתה רוצה להיות", גם לסוג של משבר זהות בו לאדם אין זהות ברורה שהוא יכול להזדהות איתה. אלו הם תנאי גידול אופטימאליים עבור מועדוני ספורט וכדורגל בפרט, אשר ממלאים חלל שנפער במקום שפעם הייתה לאנשים זהות קולקטיבית שהגנה עליהם. לאובדן הזהות הזה ישנן כמובן השלכות ישירות ועקיפות על חייו של היחיד – ועל הקבוצה שהיחיד הוא חלק ממנה. מאחר שבני אדם הם יצורים חברתיים אשר נסמכים במידה רבה על שיתוף פעולה בין-אישי. כאן נכנסים לפעולה הרגשות העזים במשחק הכדור רגל המשמשים כ"דבק" פסיכולוגי המחבר אנשים לזהות קולקטיבית ברורה. כך הכדורגל מהווה סוג של אירוע "דתי" בו האדם מתחבר למשהו גדול ממנו הנותן לו זהות ומשמעות.

רמת המודעות העצמית של המשתתפים ב"טקס" משתנה קרוב לוודאי מאדם לאדם – ואין אדם הזהה במאת האחוזים לחברו. המביטים מן הצד אולי יחשדו כי בזמן המשחק ישנו ממד מסוים של התעלמות מכוונת מניתור ובקרה עצמית. המשתתפים מודעים ברמה כלשהי לכך שנכנסו לזון אחר של חלל וזמן – שם החוקים עובדים אחרת. ככל הנראה המודעות המעורפלת לכך שהמקום והזמן בו הם נמצאים הם בסך הכל פונקציה מוגבלת למדי ועוד מעט יצטרכו לחזור "לחיים האמתיים", מעודדת פורקן מבוקר למחצה (או לא מבוקר כלל) של רגשות.

אין ספק שעבור אלה שאינם מוצאים עניין בכדורגל, עלולה להיווצר רתיעה מסוימת מצורת התנהגות זו. יתרה מזאת – ניתן לטעון כמעט באופן אוניברסלי, כי הרגשות המתפרצים על המגרש כאשר מדובר

פרק א: מה הם רגשות: תפיסות, שיפוטים וחוויות.

אנחנו מכירים את הרגשות שלנו באופן שנראה כמאוד ישיר. נדמה שאם אשאל אדם הוא לרוב ידע לומר אם הוא כועס, עצוב או שמח. למרות זאת כאשר אנו מניסים להבין מה הם בדיוק הרגשות נדמה שהדבר מורכב יותר. האם מדובר במצב גופני? – הרי ניתן להרגיש את הרגש בגוף, או שאולי מדובר בסוג של מחשבה? שהרי ללא ספק ישנו ממד מנטאלי לרגשות, ואולי מדובר בשילוב של כלשהו של גוף ונפש. בנוסף עלינו לחשוב על רעיון ההולמות של רגשות. כאשר מדובר במושגים מנטאליים אנחנו יכולים לבדוק אם המושג שיש לנו עודות אובייקט מסוים אכן תואם את האובייקט. אבל במקרה של רגשות מדובר על תחושה סובייקטיבית ולכן שאלת ההולמות פחות ברורה.

הפילוסוף הצרפתי החשוב רנה דקרט טען שאנו יודעים את הרגשות שלנו באופן מידי ווודאי ולכן איננו יכולים לטעות לגבי הרגשות שלנו. דקרט טען שכאשר אדם מרגיש רגש כמו עצב אז הוא בוודאות וללא ספק מרגיש עצב כי אין לנפש אפשרות לחוש עצב מבלי לחוש באמת עצב (דקרט, 2007 עמ' 41, סעיף 26). דקרט, ראה את הרגשות הנפשיים כנובעים מתהליכים גופניים (ראו לדוגמה שם, עמ' 43-46, סעיפים 31-36) ולכן הרגש תמיד הולם את המצב הרגשי שיצר אותו. אבל גם לפי עמדה זו עדיין אנו יכולים לשאול שאלה בעלת גוון ערכי יותר הבודקת האם מתאים וראוי להרגיש רגש מסוים במצב מסוים. הרי היינו רוצים לומר שלהרגיש שמחה כאשר דבר רע קורה זה לא הולם ולהפך.

הבסיס הקוגניטיבי של הרגשות, מעניק להם לגיטימיות מסוימת להתקיים בלא שיפוט-יתר'. לכן קל להצדיק אותם וההצדקה עצמה תלויה במצב הקוגניטיבי עליו הם מבוססים. באותה מידה, רגשות עלולים לייצג באופן שגוי את האובייקט אליו הם מתייחסים, מאחר שהם מעין חוויות-תפיסות אשר מלמדות אותנו על ערכים שאנו מחזיקים בהם. הם אכן מתפקדים כך כאשר הם תואמים את הסיטואציה – מה שהופך אותם באופן כמעט רנדומאלי לינכונים' בהתאם לנסיבות. נשאלת השאלה; כיצד ייתכן שרגשות 'הולמים' מייצגים דברים נכונה, כאשר בפועל אין לנו שום מושג אם הרגש עצמו מוצדק או לא? התשובה הפשוטה לשאלה זו יכולה להיות שרגשות אכן יכולים לייצג באופן נכון או לא נכון את המציאות, גם אם אין להם 'הצדקה'. דוגמא טובה לכך היא מצב שבו אדם מתנהג בצורה שנתפסת על ידי רוב בני האדם כמרגיזה במיוחד – אך אין באמת "סיבה טובה" להתרגז, כי הרי עצם ההתרגוז שואבת אנרגיה שהייתה יכולה להיות מנותבת להתמודדות עם הבעיה המרגיזה. כך ניתן לראות שלמרות שהרגש הוא סובייקטיבי הוא בהחלט יכול להיות בלתי הולם. בפרק זה ארצה בעזרת תיאוריות שונות לבדוק כיצד ניתן להבין מה הם הרגשות ומה המשמעות הערכית של רגש הולם או לא הולם.

התיאוריה הפרספטואלית

התיאוריה הפרספטואלית של הרגשות, מבוססת על ההנחה שרגשות הנם במהותם תפיסה חווייתית בדומה לתפיסה חושית. הדגש הוא על החוויה ולא על השיפוט. יש להוסיף לכך גם את העובדה הפשוטה שרגשות לעיתים "מחטיאים" את מטרתם. כלומר לעיתים אנו חווים רגש שאינו מתאים למצב מסוים. כדי להסביר זאת יש להוסיף עוד טענה והיא שרגשות הנם תפיסה חווייתית של מאפיינים ערכיים, ולכן מבחינה ערכית הם יכולים להתאים או לא להתאים למצב מסוים. בניגוד לשיפוט, התוכן של חוויה חושית מופיע כבלתי-קונספטואלי. על פי התיאוריה הפרספטואלית, הדבר נכון גם לגבי רגשות. דהיינו, אין הכרח